

בישול בתולדות חמה

1. מסכת שבת ל"ח ע"ב
אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל, ולא יפקיענה בסודרין ור' יוסי מתיר, ולא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה, מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין, אמרו להם חכמים: אם בשבת, כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה, אם ביום טוב, כחמין שהוחמו ביום טוב ואסורין ברחיצה ומותרין בשתיה.

2. מסכת שבת ל"ט ע"א
אמר רב נחמן: בחמה - דכולי עלמא לא פליגי דשרי בתולדות האור כולי עלמא לא פליגי דאסיר כי פליגי בתולדות החמה: מר סבר גזרינן תולדות החמה אטו תולדות האור, ומר סבר לא גזרינן.

כיצד מפרש רב נחמן את מחלוקת רבנן ור' יוסי "ולא יפקיענה בסודרין"?

3. המשך משנה ל"ט ע"א
ולא יטמיננה בחול. ולפילוג נמי רבי יוסי בהא, רבה אמר: גזרה שמא יטמין ברמץ. רב יוסף אמר: מפני שמזיז עפר ממקומו. מאי ביניהו, איכא ביניהו עפר תיחוח. מיתיבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר: מגלגלין ביצה על גבי גג רותח ואין מגלגלין ביצה על גבי סיד רותח, בשלמא למאן דאמר גזרה שמא יטמין ברמץ ליכא למיגזר, אלא למאן דאמר מפני שמזיז עפר ממקומו ליגזר, סתם גג לית ביה עפר. תא שמע, מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין וכו', בשלמא למאן דאמר גזרה שמא יטמין ברמץ היינו דדמייא להטמנה, אלא למאן דאמר מפני שמזיז עפר ממקומו מאי איכא למימר, מי סברת מעשה טבריא אסיפא קאי, ארישא קאי, לא יפקיענה בסודרין ורבי יוסי מתיר, והכי קאמרי ליה רבנן לרבי יוסי: הא מעשה דאנשי טבריא בתולדות חמה הוא ואסרי להו רבנן, אמר להו: ההוא תולדות אור הוא דחלפי אפיתחא דגיהנם.

האם דברי רבה ורב יוסף מוסברים רק על ר' יוסי או גם על רבנן? העזר במקורות הבאים:

4. ר"ף י"ח ע"א
ולא יטמננה בחול. ובהא אפילו רבי יוסי מודה, מאי טעמא, רבה אמר: גזירה שמא יטמין ברמץ, ורב יוסף אמר: גזירה שמא יזיז עפר ממקומו, מאי ביניהו, איכא ביניהו בעפר תיחוח.

מה דעת הרי"ף בשאלה הקודמת (במקור 3)?

5. רמב"ם הל' שבת פ"ט ה"ג
המפקיע את הביצה בבגד חם או בחול ובאבק דרכים שהן חמים מפני השמש, אף על פי שנצילת פטור, שתולדות חמה אינם כתולדות האש, אבל גזרו עליהן מפני תולדות האור, וכן המבשל בחמי טבריה וכיוצא בהם פטור. המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל צרכו או דבר שאינו צריך בישול כלל פטור.

מה דעת הרמב"ם בשאלה הקודמת (במקור 3)?

6. פאר הדור קמ"ב
ואמנם מה שזכרת מהליכתך לבבל כבר הרשתיך שתפתח מדרש ותלמוד ותורה עם ההתמדה והשקידה על עיון החיבור (ה"ד החזקה), ולא תתעסק כי אם בהלכות הרב (הרי"ף), ותעריכו אותו עם החיבור, וכשתמצאו מחלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אתכם זה, ותסתכלו ותעיינו במקומו ותמצאו האמת.

מדוע שינה כאן הרמב"ם מהרי"ף? העזר במקורות הבאים:

7. ירושלמי פ"ג ה"ג
תמן אמרין: חמה מותרת תולדת חמה אסורה. רבנן דהכא אמרין: בין חמה בין תולדת חמה מותרת. מתניתין פליגא על רבנן דהכא: לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים בשביל שתצלה, שנייא היא שהוא עושה חריץ.

מה המחלוקת בין רבנן דבבל לרבנן דארץ ישראל בענין תולדות חמה לפי הירושלמי?

8. ריטב"א יומא נ"ז ע"א
דר' ירמיה לטעמי דאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם זה תלמוד בבלי, וטעמא משום דלא נהירי להון טעמי דמתנייתא כהלכה כמה דנהירי לרבנן דארץ ישראל, ור' זירא נמי בעי דלשתכח לי טעמיה דבבלאי משום דלא נהירן לי בתר דשמע טעמא דמערבאי, דמנהגא דעלמא דמדכר איניש טפי מאי דגמר ברישא. מיהו לאו בכל הדורות היו כן אלא בימי רבה ורב יוסף ואביי ורבא דהוו להו שמדות כדאיתא בהשוכר את הפועלים, ואמרין נמי בפרק אלו טריפות ערקו רבה ורב יוסף, ור' זירא אמר להו ערוקאי, שהיו בורחין מחמת השמדות ואמר להו ר' זירא שעם כל זאת לא ישכחו דברי התורה. ואמרין בפרק המנחות והנסכים והיו חייך תלואים לך מנגד זה הלוקח תבואה משנה לשנה, ואם כך ללוקח תבואה משנה לשנה כל שכן לשמדות שיש בו סכנת נפשות, וזהו טעמן של ר' זירא ור' ירמיה. אבל אחר כך נתגברה התורה בבבל, כל שכן בימי רב אשי דאמרי' מימות רבי ועד רב אשי לא מצינו תורה וגדולה במקום אחד.

מדוע גזרו לפי הרמב"ם על תולדות חמה גם כשאינם יכולים להתחלף עם תולדות האור?

9. ברכות נ"ו ע"ב
אמר רבי חנן: שלש שלומות הן, נהר צפור וקדרה, נהר דכתיב: "הנני נוטה אליה כנהר שלום", צפור דכתיב: "כצפרים עפות כן יגן ה' צבאות וגו'", קדרה דכתיב: "ה' תשפות שלום לנו."
הגר"א
יש לומר הטעם כי ענין הקדירה הוא עושה שלום בין המים שבתוכה ובין האש שחוץ לקדרה, וכן ישראל עושין שלום בין העולם ובין אביהם שבשמים.

10. ירושלמי פ"ג ה"ה
אמר ליה: כיי דמר ר' זעירא ואי זהו חלוט ברור כל שהאור מהלך תחתיו.